

Barbara PREJZGAR*, Milena PANIAK*

WSPÓŁCZESNY PLAC MIEJSKI JAKO ILUSTRACJA POTRZEB MIESZKACÓW. PLAC ŚW. DUCHA W KRAKOWIE I JEGO HISTORYCZNE ZMIANY FUNKCJONALNE

Przestrzenie publiczne, w tym place, pełnią ważną funkcję w życiu społecznym mieszkańców, dlatego powinny odpowiadać na ich potrzeby. Plac św. Ducha, pomimo lokalizacji w samym sercu historycznego Krakowa, ma bardzo burzliwą historię zmian funkcjonalnych. Każda z tych funkcji pojawiała się tam z konkretnego powodu i służyła ówczesnym mieszkańcom w określonym celu. Dzięki rewitalizacji w 2020 r. plac zyskał nowy wygląd i nowe funkcje. Celem badań jest ustalenie relacji między potrzebami okolicznych mieszkańców a kolejnymi ewolucjami placu, włączając w to stan obecny.

Słowa kluczowe: plac miejski, place Krakowa, plac św. Ducha

1. WPROWADZENIE

Plac św. Ducha znajduje się w Krakowie, w dzielnicy Stare Miasto, w bardzo prestiżowym sąsiedztwie Teatru im. Juliusza Słowackiego i licznych kamienic historycznych. Pomimo lokalizacji w jednej z najstarszych tkanek miejskich Krakowa, jego obecna forma jest stosunkowo nowa, bo pochodząca z końca XIX w. i ściśle związana z budową teatru. Oprócz zmieniającego się na przestrzeni lat wyglądu, wielokrotnie całkowicie przekształcała się dominująca funkcja placu. Dopiero w 2020 r. plac stał się reprezentacyjną przestrzenią rekreacji w otoczeniu zieleni. Tak diametralne zmiany mogą być indykatorami mocnych wpływów najbliższego otoczenia, a więc też miejscowej ludności, na wnętrze placu stale dostosowujące się do najbardziej pilnych potrzeb.

* Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki, Wydział Architektury.

1.1. Współczesne trendy dla przestrzeni miejskich

W ostatnich latach są coraz bardziej widoczne kształtujące się konkretne trendy w planowaniu miast i rozwiązywaniu poszczególnych ich części. Rozprzestrzenianie się tych tendencji zostało dodatkowo przyspieszone przez światową pandemię, która uświadomiła całej ludzkości, jak ważna jest przestrzeń, w której żyjemy. Miasta dążą do bycia bardziej „ludzkimi”, podporządkowanymi potrzebom człowieka, wydobywającymi to, co w nich najważniejsze, a więc potencjał ludzki.

Jednym ze wspomnianych trendów jest tworzenie nowych, zielonych przestrzeni publicznych. Dużą zaletą tego rozwiązania jest zmniejszenie emisji dwutlenku węgla generowanego przez ośrodek miejski. Jeszcze bardziej zauważalne jest, kiedy na teren zielony zostają przekształcone tereny wcześniej podporządkowane komunikacji kołowej, np. parkingi [Antunes, Barroca, Oliveira 2021].

Obniżona zostaje też temperatura w mieście, poprawia się wymiana powietrza. Kontynuacją tego nurtu jest wzmocnienie połączeń człowieka z naturą. Rekreacja w zieleni wpływa pozytywnie na komfort psychiczny człowieka [Panfil 2021], tym samym zwiększa szanse na dalsze związanie się z konkretnym miejscem i wnoszenie do niego nowych wartości i pomysłów.

Kolejny kierunek to lepsze zrozumienie wartości przestrzeni, od skali miasta, aż do wnętrza własnego mieszkania. Człowiek potrzebuje oddechu, najlepiej dostępnego w niewielkiej odległości, na co dzień [Panfil 2021]. Zamiast krótkich wakacji w wielkiej willi – przestronne, funkcjonalne mieszkanie, zamiast odległego zespołu parkowego – park kieszonkowy. Kiedy dana przestrzeń zagospodarowana jest z szacunkiem, potrzeby zaspokajane są w najbliższym sąsiedztwie, a miejscowa ludność jest szczęśliwsza.

Władze miast coraz częściej dopuszczają też do procesu planowania samych mieszkańców, traktując ich jako „sensory”, które najlepiej wyczuwają potrzeby danego obszaru. Dzięki temu projektanci mogą rozwiązać rzeczywiste problemy i stworzyć przestrzeń faktycznie eksploatowaną. Lokalna społeczność natomiast, czując się wysłuchana i widząc realne tego efekty, chętniej pozostanie w takim mieście [Antunes, Barroca, Oliveira 2021].

1.2. Cel

Plac publiczny jest ważnym elementem spajającym życie miejskie. Badania skupiają się na określeniu zmian funkcjonalnych w obrębie jednego z placów krakowskich: placu św. Ducha, a ich celem jest określenie zależności zmian funkcjonalnych w kontekście potrzeb mieszkańców na przestrzeni lat. W opracowaniu położono również nacisk na sprawdzenie, jak obecnie wygląda sytuacja wybranego placu i czy potencjał skweru został dobrze wykorzystany.

1.3. Metoda

By sprawdzić, czy plac św. Ducha przez lata odpowiadał potrzebom mieszkańców, przeprowadzone zostały dwa rodzaje badań. Badania terenowe obejmowały weryfikację, czy zarówno mieszkańcy, jak i turyści z niego korzystają, a jeżeli tak, to w jaki sposób. Poza badaniami *in situ* przeprowadzono liczne analizy dostępnych materiałów historycznych, aby zaznajomić się ze zmianami funkcjonalnymi placu i w jego otoczenia na przestrzeni lat. Łącząc metodę statystyczną z obserwacyjną, można wnikliwiej zbadać zarówno spisana już historię miejsca, jak i osobiście zbadać charakter placu, by na końcu ocenić, czy plac św. Ducha istotnie był ilustracją potrzeb mieszkańców.

2. HISTORYCZNE FUNKCJE PLACU

Plac św. Ducha jako miejsce reprezentacyjne funkcjonuje w Krakowie dopiero od lat 90. XIX w. [Skindziel 2013], jednak pustą przestrzeń w tym miejscu można było zauważyć już na planie Kołłątajowskim z 1785 r. Początkowo plac związany był bezpośrednio z otaczającymi go zabudowaniami klasztoru zakonu duchaków, pełniąc wiele funkcji, głównie szpitalną. Pod koniec XIX w. klasztor został zburzony [Tomkowicz 1892], tworząc miejsce dla nowego teatru miejskiego. Na początku XX w. pojawił się pomysł wykorzystania placu pod budowę nowego ratusza miejskiego [Szoka 2020], który jednak się nie urzeczywistnił. Na pustej przestrzeni zorganizowano dworzec autobusowy, który w połowie XX w. przeniesiono na ul. Pawią. Od tamtej pory do 2020 r. plac funkcjonował jako parking.

2.1. Zabudowania „duchackie”

Według tradycji pierwsze zabudowania powstały na placu św. Ducha około roku 1200, kiedy to biskup Pełka ufundował parafię i kościół św. Krzyża [Tomkowicz 1892]. Konieczność zajęcia się chorymi i ubogimi skłoniła innego biskupa, Jana Prandotę, do ulokowania w tym miejscu zakonu Ducha Świętego (Duchaków). Do 1783 r. prowadzili oni przytułek, rozbudowując jednocześnie zespół budynków proporcjonalnie do potrzeb. Powstał nowy, ceglano-kamienny kościół, dwa skrzydła szpitalne, zabudowania dla zakonu żeńskiego, przebudowano też jeden z domów na użytek tzw. szpitala scholarów [Szoka 2020].

Po pożarze z 1528 r. budynki zostały wyremontowane, dodano do gmachu głównego piętrową oficynę. Na szpitalu scholarów zawisła drewniana rzeźba, od której pochodzi jego współczesna nazwa – Dom pod Krzyżem. W 1748 r. zakon Duchaków uległ kasacji [Szoka 2020].

Przez kolejne lata kompleks zarządzany przez miasto mieścił szereg funkcji: dom dla księży emerytów, fabrykę sukna, mieszkania dla ubogich, lazaret wojskowy. W końcu w roku 1821 do budynków wróciła funkcja szpitalna: oddział chorób wenerycznych i umysłowych [*Encyklopedia powszechna* 1985: 838]. W 1879 r. oddziały przeniesiono do szpitala św. Łazarza. Od tamtej pory zabudowania stopniowo popadały w ruinę [Rożek 1991], mieszcząc szkołę, biura, magazyny i areszt.

2.2. Nowy teatr miejski

Pod koniec XIX w. miasto rozpoczęło poszukiwania możliwej lokalizacji dla nowego teatru miejskiego [Anczyc 1879]. Postanowiono wykorzystać do tego celu właśnie tę działkę, mimo licznych protestów mieszkańców, konserwatorów i artystów, w tym Jana Matejki. Artysta zaproponował stworzenie w zdewastowanych budynkach autorskiej galerii, a po niepomyślnej decyzji władz zrzekł się honorowego obywatelstwa Krakowa i dyplomu [Tomkowicz 1893].

Nowemu teatrowi stworzono większe przedpole, burząc większość pozostałości klasztoru, pozostawiono jedynie sam gotycki kościół św. Krzyża oraz Dom pod Krzyżem. Pusta przestrzeń pozwalała na podziwianie projektu Jana Zawiejskiego z różnych stron. Powstały w ten sposób plac pełnił funkcje reprezentacyjne.

2.3. Potencjalna lokalizacja ratusza, plac reprezentacyjny

W 1903 r. rozpoczęły się rozmowy na temat wykorzystania pustej przestrzeni pod ratusz miejski, zorganizowano nawet konkurs architektoniczny dla tego projektu [Ekielski 1903]. Monumentalna budowla miała zająć miejsce części zabudowań klasztornych, a także całego placu św. Ducha, wypełniając tym samym kwartał zabudowy. W konkursie wzięły udział takie sławy, jak: Władysław Ekielski, Tadeusz Stryjeński i Franciszek Mączyński [Ekielski 1903]. Wszystkie projekty jednak były zbyt kosmopolityczne i ostatecznie pomysł porzucono. Dzięki tej decyzji do dziś zachowały się dawny klasztor Duchaczek i szpital św. Rocha.

Pomimo rezygnacji z budowy ratusza w tym miejscu, plac nadal pełnił ważną funkcję w życiu kulturalnym Krakowa. To tutaj, przy ul. Szpitalnej 30, mieścił się hotel Pollera, jeden z najlepszych w mieście. W kamienicy przy Szpitalnej znajdowała się też kawiarnia, goszcząca takich artystów, jak Stanisław Wyspiański, Stanisław Przybyszewski, Józef Mehoffer, Jacek Malczewski, Włodzimierz Tetmajer. W Domu pod Krzyżem była natomiast siedziba związku artystów z teatrem awangardowym Cricot [Szoka 2020].

2.4. Dworzec autobusowy

W 1929 r. przeniesiono na plac dworzec autobusowy, obsługujący codziennie 60 autobusów. Do zapewnienia odpowiedniego funkcjonowania dworca przy ul. św. Marka zbudowano pawilon dworcowy o cechach *art deco*, przez który przewijało się ponad 3000 pasażerów dziennie, poruszających się na 35 liniach [Skindziel 2013].

W czasie funkcjonowania dworca posadzka placu miała podział szachownicowy, a wzdłuż jego północnej krawędzi ustawione były zegary wskazujące godziny odjazdów autobusów w poszczególnych kierunkach [Szoka 2020]. Plac tętnił życiem, jednak wprowadzenie ciągłego ruchu autobusów do ścisłego centrum nie było dobrym rozwiązaniem. W 1956 r. dworzec przeniesiono na ulicę Pawią [Skindziel 2013], w lokalizację nadal bliską Staremu Miastu, ale nieingerującą w jego codzienne funkcjonowanie.

2.5. Parking

Przed rewitalizacją połowa placu, przylegająca bezpośrednio do Teatru im. Juliusza Słowackiego, zorganizowana była jako zieleniec z dekoracyjnymi układami partelowymi, pozostawiając budynkowi należyte przedpole. Na dalszej połowie, w miejscu placu manewrowego dworca, utworzony został parking [Szoka 2020] wprowadzający w tkankę ścisłego centrum samochody, zakłócając jednocześnie odbiór historycznej zabudowy i pozbawiając to miejsce kameralnego, miejskiego charakteru.

3. WSPÓŁCZESNY WYGLĄD PLACU

Dzisiejszy wygląd placu św. Ducha krakowianie zawdzięczają rewitalizacji według projektu Zarządu Zieleni Miejskiej, która rozpoczęła się w grudniu 2019 r. Prace rewitalizacyjne obejmowały stworzenie w Krakowie kolejnego miejsca wypoczynku i rekreacji. Główną inspiracją zespołu projektowego był istniejący na placu w I poł. XX w. dworzec autobusowy, dlatego też autorzy w projekcie zawarli pewne nawiązania do historii miejsca [Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie 2018].

W miejscu, gdzie blisko 100 lat temu stały zegary wskazujące godziny odjazdów autobusów, obecnie znajdują się podobne zegary, pokazujące godziny w największych miastach świata. Podziały posadzki oparte zostały na odtworzonej siatce geometrycznej z czasów działalności dworca. Wtedy powierzchnia była wyłożona bazaltowymi płytami o wymiarach $3,5 \times 4$ m połączonymi kostką porfirową. Projekt założył „wyjęcie” niektórych z takich modułów i wypełnienie ich zielenią, przy zachowaniu jednocześnie czytelności funkcji komunikacyjnej placu spod kościoła św. Krzyża w stronę ulicy Szpitalnej.

Na placu wprowadzono zielen w postaci 300 krzewów różanych w 10 odmianach i niemal 1000 krzewów zimozielonych cisów. W projekcie założono zasadzenie tylko jednego dębu, jednak ten nie wytrzymał panujących na placu warunków. Jeszcze wiele razy próbowano zasadzić na placu drzewa, ale dopiero gatunek klonu Deborah się przyjął. Na placu zaprojektowano również kilka miejsc siedzących, zatem plac został wykonany tak, aby faktycznie przyciągnąć przechodnia na chwilę odpoczynku. Warto podkreślić, że w tej okolicy, poza opisywanym placem, jedynym miejscem, gdzie można na chwilę usiąść są krakowskie Planty. Ponadto plac św. Ducha jest ostatnim miejscem odpoczynku przed Rynkiem Głównym, jest też dużo spokojniejszy i zdecydowanie bezpieczniejszy niż krakowskie Planty.

a)

b)

Rys. 1. a) autor: nieznanym [Audiovis 2023]; b) autor: Julia Ślósarczyk [Love Kraków 2023]

Na placu odbywa się kilka razy w roku Krakowski Kiermasz Książki zraszający antykwarystów, bibliofilów i turystów. Od lipca 2021 do lipca 2022 r. była tam wystawiana rzeźba maltańskiego artysty, Austina Camilleriego, z okazji 50. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską a Maltą. Wystawa zakończona była debatą w gmachu Teatru Słowackiego dotyczącą wpływu rzeźby na miasto, społeczeństwo i kulturę. Plac jest też miejscem dla czasowych wystaw związanych z wydarzeniami odbywającymi się w mieście. W czasie świąt Bożego Narodzenia wystawiana jest tam jedna z szopek krakowskich jako część kolekcji prezentowanej na Rynku Głównym. W 2020 r. zamiast zabawy sylwestrowej w kilku lokalizacjach w Krakowie umieszczone zostały instalacje audiowizualne, na placu św. Ducha pojawiła się praca inspirowana hipotetycznym istnieniem białych dziur. Z okazji pierwszych dni wiosny w tym roku na placu stanęła instalacja – współczesna interpretacja tradycyjnej ozdoby wykonywanej na okoliczność pojawienia się wiosny.

4. BADANIA TERENOWE AKTYWNOŚCI SPOŁECZNYCH I KOMUNIKACJI W OBRĘBIE PLACU ŚW. DUCHA

4.1. Próba pierwsza

Data: 3.04.2023 r.

Zakres czasowy: 10:30-12:30

Warunki atmosferyczne: 3°C, zachmurzenie, opady śniegu 4 mm, wiatr północny 18,5 km/h

Podczas pierwszej próby badawczej ustalono natężenie ruchu pieszego oraz samochodowego w obrębie placu oraz jego okolicach. Wskazano dwie najbardziej uczęszczane trasy piesze: w ciągu ul. Szpitalnej oraz po przekątnej placu, z ul. Szpitalnej pod Kościół św. Krzyża. W czterech próbach mierzona była liczba przechodniów w obydwu kierunkach.

Ul. Szpitalna: (1) 10 os./min, (2) 17 os./min, (3) 12 os./min, (4) 11 os./min; średnia 12,5 os./min.

Przekątna placu: (1) 2 os./min, (2) 1 os./min, (3) 1 os./min, (4) 0 os./min; średnia 1 os./min.

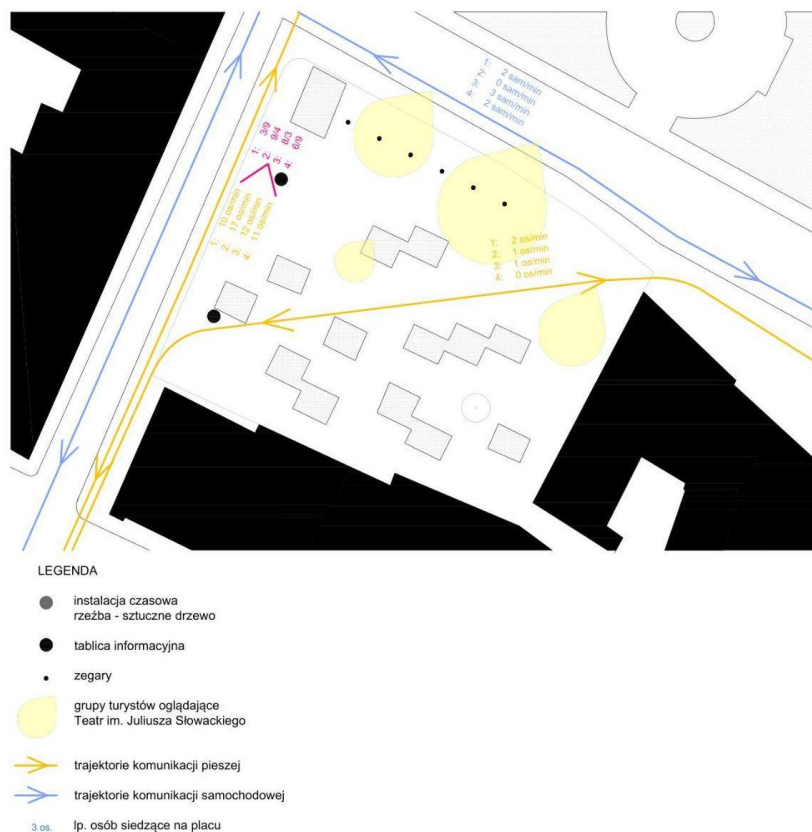
Dodatkowo na ul. Szpitalnej, również w czterech próbach, mierzona była proporcja turystów do pozostałych użytkowników: (1) 3/9, (2) 9/4, (3) 8/3, (4) 6/9; średnia 6,5/6,25.

Zmierzone zostało również natężenie ruchu samochodowego od północy placu, w czterech próbach: (1) 2 sam./min, (2) 0 sam./min, (3) 3 sam./min, (4) 2 sam./min; średnia 1,75 sam./min.

Zaobserwowano cztery grupy zatrzymujące się na samym placu, wszystkie były grupami zorganizowanymi z przewodnikami, a celem zatrzymania było omówienie budynku Teatru Słowackiego, na który jest otwarcie widokowe na placu.

Atraktorami ruchu na placu były ustawione tam instalacje: zegary nawiązujące do zegarów dworcowych, tablica informacyjna z historią placu oraz instalacja czasowa związana z tradycjami witania wiosny na tych obszarach. W trakcie badania punkty te przyciągnęły: zegary – 10 osób, tablica informacyjna – 5 osób, instalacja – 10 osób. Nie zaobserwowano żadnej interakcji z zielenią i małą architekturą placu. Wyniki badań zostały przedstawione na rys. 2.

Pierwsza próba badawcza pokazała, że aktywności społeczne wokół placu św. Ducha są bardzo ubogie, a część z założonych w projekcie w ogóle nie występuje. Oceniając charakter opisywanego placu tylko na podstawie przywołanych badań, należy stwierdzić, że plac ma charakter mocno tranzytowy, nastawiony na komunikację i nie zachęca pieszych do zatrzymania się i kontemplacji. Prawie żaden przechodzień nie zatrzymywał się na placu, a jedyne osoby, które zatrzymywały się na chwilę, to były grupy turystów oglądających pobliski Teatr imienia Juliusza Słowackiego.

Rys. 2. Schemat komunikacji i aktywności społecznych na placu św. Ducha – próba pierwsza [opracowanie M. Paniak]

Plac był mało uczęszczany i pełnił funkcję jedynie chodnika udekorowanego zielenią niską. Mimo licznych zaprojektowanych ławek przez cały czas prowadzenia obserwacji żaden przechodzień nie usiadł choćby na chwilę. Należy jednak wziąć pod uwagę fakt, że podczas prowadzenia badań warunki atmosferyczne były niesprzyjające, co mogło mieć znaczący wpływ na wyniki. Konieczne zatem było powtórzenie badań w innym terminie, aby można było jednoznacznie powiązać wyniki pierwszych badań z pogodą.

4.2. Próba druga

Data: 5.05.2023 r.

Zakres czasowy: 17:00-18:00

Warunki atmosferyczne: 16°C, głównie słońce, brak opadów, wiatr wschodni 12,25 km/h

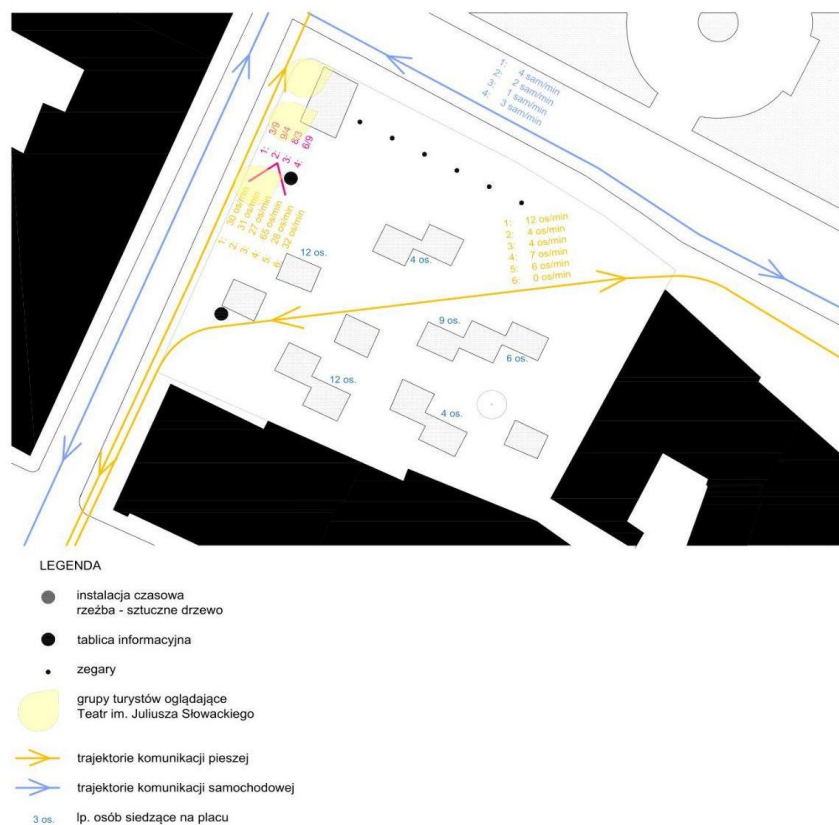
Podczas drugiej próby badawczej zostały zastosowane te same co w pierwszej próbie wskaźniki aktywności na placu. Mierzona była w sześciu próbach liczba przechodniów w ciągu ulicy Szpitalnej oraz po przekątnej placu.

Ul. Szpitalna: (1) 30 os./min, (2) 31 os./min, (3) 27 os./min, (4) 65 os./min, (5) 28 os./min, (6) 32 os./min; średnia 35,5 os./min.

Przekątna placu: (1) 12 os./min, (2) 4 os./min, (3) 4 os./min, (4) 7 os./min, (5) 6 os./min, (6) 0 os./min; średnia 5,5 os./min.

Dodatkowo na ulicy Szpitalnej, w dwóch próbach, mierzona była proporcja turystów do pozostałych użytkowników: (1) 17/12, (2) 10/10; średnia 13,5/11.

Zmierzone zostało również natężenie ruchu samochodowego od północy placu, w czterech próbach: (1) 4 sam./min, (2) 2 sam./min, (3) 1 sam./min, (4) 3 sam./min; średnia 2,5 sam./min.

Rys. 3. Schemat komunikacji i aktywności społecznych na placu św. Ducha – próba druga [opracowanie M. Paniak]

Zaobserwowane zostały liczne grupy przechodniów zatrzymujących się na placu, głównie w celu zrobienia zdjęcia Teatru Słowackiego, ale dużym zainteresowaniem cieszyły się również zegary oraz ściany placu. W całym czasie trwania próby mała architektura placu była intensywnie użytkowana, zwalniane ławki bardzo szybko przyciągały nowych ludzi. Łącznie ławki użytkowało 47 osób. Oprócz siedzących w pobliżu ławek długotrwale przebywały też trzy osoby stojące. W podanym przedziale czasowym na placu doszło do dwóch zdarzeń z udziałem Straży Miejskiej, jedno dotyczyło parkowania na placu nieuprawnionego pojazdu, drugie spożywania alkoholu w miejscu publicznym.

Druga próba badań dała zupełnie inne wyniki. Plac był zapelniony już w momencie rozpoczęcia badań. Wcześniejsza tranzytowość i brak zainteresowania placem zostały zastąpione przez liczne grupy ludzi. Kolejna próba badawcza wykazała kilkudziesięciokrotnie wyższe wyniki użytkowania placu. Jedynie komunikacja kołowa nie uległa zmianie. Badania nakreśliły, że warunki atmosferyczne miały duży wpływ na formę aktywności społecznej. W słoneczne dni plac św. Ducha faktycznie tętni życiem i cieszy się sporym zainteresowaniem zarówno wśród turystów, jak i mieszkańców.

4. WNIOSKI

Plac św. Ducha pełnił wyjątkowo zróżnicowane funkcje na przestrzeni lat. Początkowo ściśle związany z klasztorem, dopełniał jego funkcję szpitalną, która była wtedy najbardziej potrzebna w tym miejscu. Widać, jak bardzo mieszkańcy byli przywiązani do tego miejsca po zagorzalej dyskusji nad zburzeniem całości założenia. Po zbudowaniu Teatru im. Juliusza Słowackiego plac pełnił funkcje reprezentacyjne, bardziej służąc miastu niż jego społeczności. Podobnie byłoby w przypadku realizacji któregośkolwiek projektu ratusza na tej działce. Przez niepowodzenie konkursu mieszkańcy odzyskali swoją przestrzeń, a w pobliżu placu rozkwitło życie kulturalne. Po umieszczeniu w tym miejscu dworca autobusowego sam plac także odżył, obsługując tysiące ludzi wyruszających w najróżniejszych kierunkach. Przeniesiony dworzec nadal tętnił życiem, ale już na ulicy Pawiej, opuszczony plac św. Ducha natomiast odpowiedział na kolejną ważną potrzebę: parkowanie. W kolejnych latach powstało wiele parkingów bardziej oddalonych od historycznego centrum, ale dalej w zasięgu ruchu pieszego. Z czasem wjazd samochodów do Starego Miasta przestał być uważany za niezbędny, wtedy też zdecydowano się na rewitalizację placu.

Tak jak na przestrzeni wieków, również i teraz kameralny plac św. Ducha wychodzi naprzeciw potrzebom mieszkańców Krakowa, a wręcz jest swoistą ilustracją ludzkich potrzeb. Dwie próby badawcze dały bardzo zróżnicowane wyniki, z których można wydedukować bezpośrednio powiązanie aktywności na placu z warunkami atmosferycznymi. W pierwszej próbie, przy niesprzyjającej pogodzie, charakter

placu był prawie wyłącznie transferowy. Miejsce służyło również jako punkt widokowy na Teatr im. Juliusza Słowackiego. Druga próba podjęta w ładny dzień ukazała zupełnie inny charakter placu. Dużo więcej osób zatrzymywało się przy nim i chętnie spędzało tam wolny czas. Zainteresowanie placem św. Ducha nie zależy tylko od oceny jego atrakcyjności w danym okresie. Sama pogoda ma znaczący wpływ na to, jakie aktywności społeczne pojawiają się w jego obrębie. Kolejnym czynnikiem wyjaśniającym skrajne wyniki przeprowadzonych badań może być godzina, o której były przeprowadzane. Pierwsza próba odbywała się w godzinach pracy, druga po godzinie 18. Faktem jest, to że aktywności społeczne w godzinach pracy będą różnić się od tych po godzinach. Place, parki, miejsca rekreacyjne cieszą się największym zainteresowaniem w dni wolne. W godzinach pracy mieszkańców przestrzenie te zmieniają swoją rolę na transferowe, pełne ludzi biegnących do pracy. Można zatem powiązać aktywności społeczne w tkance placu publicznego z aktualnymi warunkami atmosferycznymi oraz porą dnia. Plac św. Ducha, bardziej zielony niż Rynek Główny, ale mniej zatłoczony i niebezpieczny niż Planty, stanowi idealną przestrzeń łączącą te dwa światy. Aby empirycznie przekonać się o tym, jak ważny na mapie Krakowa jest plac św. Ducha, wystarczy w słoneczny dzień przejść się na spacer po nim i jego okolicy.

LITERATURA

- Anczyc W.L., 1879, *Czy potrzebny nowy teatr w Krakowie?*, W.L. Anczyc i Spółka, Kraków.
- Antunes M.E., Barroca J.G., Oliveira D.G., 2021, *Urban future with a purpose. 12 trends shaping human living*, <https://www2.deloitte.com/xs/en/insights/industry/public-sector/future-of-cities.html> (dostęp: 9.06.2023).
- Audiovis 2023, <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/84698/>.
- Ekielski W., 1903, *Konkurs na projekt nowego ratusza w Krakowie*, „Architekt”, t. V(1-2), s. 1-32.
- Encyklopedia powszechna*, 1985, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa.
- Love Kraków 2023, https://lovekrakow.pl/aktualnosci/plac-sw-ducha-na-ostatniej-prostej-dab-juz-trzeba-bylo-wymienic-zdjecia_37211.html (dostęp: 9.06.2023).
- Panfil Ch., 2021, *Six Urban Trends Shaping the Future of Cities*, <https://urbanland.uli.org/planning-design/six-trends-shaping-the-future-of-cities/> (dostęp: 9.06.2023).
- Rożek M., 1991, *Mistyczny Kraków*, Wydawnictwo Literackie, Kraków.
- Skindziel P., 2013, *Cracovia – miasto jakiego nie ma*, CreateSpace Independent Publishing, https://www.google.pl/books/edition/Cracovia_miasto_jakiego_nie_ma/2zreAwAAQBAJ?hl=pl&gbpv=0 (dostęp: 9.06.2023).
- Szoka A., 2020, *Plac św. Ducha i dzwon na wieży ratuszowej. Od-nowa w duchu solidarności*, Urząd Miasta Krakowa, Kraków.
- Tomkowicz S., 1892, *Zabytki budownictwa m. Krakowa. I. Szpital św. Ducha*, Czas, Kraków.
- Tomkowicz S., 1893, *Zabytki budownictwa m. Krakowa. I. Szpital św. Ducha*, „Kwartalnik Historyczny”, t. VII.

Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie, 2018, *Ogród sensoryczny zamiast parkingu. Kontekst miejsca – pl. Św. Ducha*, <https://zsm.krakow.pl/aktualnosci/519-ogrod-sensoryczny-zamiast-parkingu-kontekst-miejsca-pl-sw-ducha.html> (dostęp: 9.06.2023).

Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie *Rewitalizacja Placu Św. Ducha w Krakowie*, https://zsm.krakow.pl/images/pliki/galeria/AKTUALNOSCI/PL_Ducha/Rewitalizacja%20Placu%20sw.Ducha.pdf (dostęp: 9.06.2023).

MODERN CITY SQUARE AS AN ILLUSTRATION OF RESIDENTS' NEEDS. HOLY SPIRIT SQUARE IN CRACOW AND ITS HISTORICAL FUNCTIONAL CHANGES

Summary

Public spaces, including squares, play an important role in the social life of residents, therefore they should be a response to their needs. Holy Spirit Square, despite being located in the very heart of historic Krakow, has a very turbulent history of functional changes. Each of these functions appeared there for a specific reason and served the inhabitants for a specific purpose. Thanks to the revitalization in 2019, the square gained a new look as well as new functions. The purpose of this study is to determine the relationship between the needs of local residents and the successive evolutions of the square, including its current state.

Keywords: city square, squares of Cracow, Holy Spirit Square